

บทที่ 1

บทนำ

สภาพความเป็นมาและปัญหาการวิจัย

การศึกษาเป็นสถาบันสังคมที่มีความสำคัญสถาบันหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่ในส่วนของสถาบันให้สอดคล้องกับการทำหน้าที่ของสถาบันอื่น ๆ อันเป็นผลทำให้สังคมดำรงอยู่ได้และการที่สังคมจะดำรงอยู่ได้นั้น จำต้องมีการถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ผู้คนรุ่นใหม่ สังคมจึงต้องมีการอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง การศึกษาจึงเข้ามาสัมพันธ์กับสังคมอย่างแนบแน่น เพราะการศึกษาเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับสังคมมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น จึงต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในสังคม (สิทธิชัย ธาคามิติ 2524: 3)

โดยเหตุที่การศึกษาเป็นกลไกที่สังคมสร้างขึ้น เพื่อทำหน้าที่เตรียมสมาชิกที่ดีให้แก่สังคม การศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกสังคมต้องให้การศึกษแก่สมาชิก เพื่อให้สืบต่อวัฒนธรรมของสังคม ด้วยเหตุนี้การศึกษาจึงเป็นรากฐานสำคัญของการเสริมสร้างความรู้ ความสามารถ และความเจริญของงานของบุคคลทั้งในทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และคุณธรรม อันช่วยให้บุคคลดำรงชีวิตในฐานะที่เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ขณะเดียวกันก็ผลทำให้สังคมส่วนรวมมีความราบรื่นมั่นคงอีกด้วย

ในสังคมสมัยก่อน การให้ศึกษามีได้แยกออกมาให้บุคคลหรือหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง แต่ถือว่าเป็นหน้าที่ของครอบครัว ศาสนา และผู้ใหญ่ในสังคมโดยทั่วไป (ประเสริฐ แย้มกลิ่นทุ่ง 2522 ก: 111) ครั้นต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมทั้งรูปแบบโครงสร้าง องค์การ และกลไกต่าง ๆ ภายในสังคม จึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อครอบครัวโดยตรง เกี่ยวกับการอบรมสั่งสอนหรือการให้การศึกษาแก่สมาชิกในครอบครัว เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระหน้าที่ให้แก่ครอบครัวในการถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ที่เหมาะสมให้แก่สมาชิก เพื่อเป็นเครื่องนำทางในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป จึงเป็นผลให้เกิดสถาบันการศึกษาขึ้นมาทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่สมาชิก

ในสังคมหรือครอบครัวโดยตรง เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สั่งสมมาแต่เดิมและสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ให้แก่สังคมในทิศทางที่พึงประสงค์ (สุภาวงศ์ จันทวานิช 2528 : 9) นอกจากนั้นสถาบันการศึกษาได้ช่วยทำหน้าที่ให้การศึกษาทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และวิชาชีพต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งการให้ศึกษาดังกล่าวจะกระทำอย่างเป็นทางการในโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยโดยมีครูอาจารย์เป็นผู้ดำเนินงาน ทั้งนี้การศึกษาในปัจจุบันจะทำหน้าที่สำคัญดังนี้ (Baldrige 1980 : 258)

1. การขัดเกลาทางสังคม (socialization) นักเรียนจะทราบถึงบรรทัดฐานของสังคม ค่านิยม และความเชื่อ โดยผ่านสถาบันการศึกษาซึ่งจะสอนให้รู้ว่า หน้าที่ของผู้ใหญ่ในสังคมควรจะเป็นอย่างไร และควรจะมีบทบาทอย่างไรในระบบสังคม รวมทั้งจะทราบถึงความรู้สึกของผู้ที่อยู่ร่วมสังคมโดยผ่านทางการศึกษา

2. การสอนทักษะเรื่องเฉพาะอย่าง (teaching of special skills) สถาบันการศึกษาจะสอนบุคคลให้มีคุณสมบัติ เฉพาะอย่างสำหรับการทำหน้าที่ในสังคม ซึ่งบุคคลที่ได้รับการฝึกฝนจากการศึกษาจะสามารถกำหนดคความ เป็นอยู่และฐานะทาง เศรษฐกิจของตนเองได้ อันจะเห็นได้จากการที่บุคคลต้องการประกอบอาชีพต่าง ๆ กันนั้น บุคคลจะต้องมีการเรียนรู้และได้รับการฝึกฝนความชำนาญในสาขาวิชาที่ตนต้องการประกอบอาชีพ ดังนั้น การจัดตั้งมหาวิทยาลัย วิทยาลัย สถาบันวิชาชีพ ตลอดจนโรงเรียนอาชีวศึกษาที่มีอยู่ในสังคมก็ด้วยวัตถุประสงค์ในการฝึกคน เข้าสู่อาชีพนั่นเอง

3. ยกระดับสถานภาพทางสังคม (improving social status) การที่นักเรียนได้รับการศึกษาดี จะเป็นวิถีทางที่ดีที่สุดที่จะได้ทำงานที่ดี และจะต่อเนื่องไปถึงการยกตำแหน่งในสังคมอีกด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่าการศึกษจะช่วยในการเคลื่อนที่ทางสังคม (social mobility)

4. การสร้างความรู้ใหม่ (generation of new knowledge) แม้ว่าหน้าที่หลักของการศึกษาจะเป็นการถ่ายทอดความรู้และทักษะเฉพาะอย่างก็ตาม สถาบันการศึกษายังเป็นแหล่งของความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ จะเห็นได้ว่าอาจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชนิดถอนรากถอนโคนเกิดขึ้น แม้กระทั่งนวัตกรรมต่าง ๆ ในทางศิลปะและดนตรีก็ยังคงมีการพัฒนาสูงขึ้นอยู่เป็นประจำ การศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิตมนุษย์

เนื่องจากการศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความรู้ความสามารถ อันจะส่งผลให้บุคคลมีโอกาสที่จะมีฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมที่ดี ตลอดจนมีโอกาสในการ เลื่อนฐานะทางสังคม ทั้งนี้ เพราะว่าโดยทั่วไปแล้วผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงย่อมแตกต่างจากผู้ที่ได้รับการศึกษาค่ำ และการมีฐานะในสังคมก็แตกต่างกัน กล่าวคือ การ เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาจบชั้นอุดมศึกษาคือ เป็นบัณฑิต ย่อมมีฐานะทางสังคมสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้ เป็นบัณฑิต (ประสาธน์ หลักศิลา 2514: 278-279) โดยที่ใครจะมีตำแหน่งหน้าที่อาชีพการงาน เริ่มต้นอย่างใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาที่สำเร็จ (ประเสริฐ แยมกสินธุ์ 2522 ก: 122) ซึ่งการได้รับการศึกษาจะทำให้บุคคลมีโอกาสที่ดีขึ้น สำหรับการ เลือกอาชีพ ด้วย เหตุนี้การศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไปจึง เป็นสิ่งสำคัญต่อบุคคล อันจะนำไปสู่โอกาสที่เป็นประโยชน์คือชีวิตความเป็นอยู่ในสังคม

การที่บุคคลจะศึกษาคือในระดับชั้นที่สูงขึ้นไปนั้น จะมีความ เกี่ยวเนื่องกับความคาดหวังทางการศึกษาของบุคคล ว่ามีความคาดหวังในการศึกษาคือหรือไม่ โดยที่ความคาดหวังจะเป็นจุดหมายที่บุคคลตั้งขึ้นก่อนที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งความคาดหวังดังกล่าวของแต่ละบุคคลจะผ่านการพิจารณาถึงคุณค่าและโอกาสทางการศึกษาแตกต่างกันไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่านักเรียนชายมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดอุดรธานี ที่มีความคาดหวังในการศึกษาคือหรือไม่คาดหวังในการศึกษาคือระดับชั้นที่สูงขึ้นไปหลังจากจบมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น มีปัจจัยด้านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา ความคาดหวังทางการศึกษาของบิดามารดา ความคาดหวังในการศึกษาคือของเพื่อนสนิท และผลสัมฤทธิ์การเรียนของนักเรียน จะมีผลต่อความคาดหวังในการศึกษาคือของนักเรียนหรือไม่ นอกจากนี้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาว่าความคาดหวังในสาขาวิชาที่ศึกษาคือและความคาดหวังในการประกอบอาชีพของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดาอย่างไรบ้าง ซึ่งการศึกษาวินิจฉัยดังกล่าวจะช่วยให้ทราบถึงความคาดหวังในการศึกษาคือและการประกอบอาชีพของนักเรียน อันจะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการด้านสังคมวิทยาการศึกษา และเป็นข้อมูล เบื้องต้นที่ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาอาจนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความคาดหวังในการศึกษาคู่ของนักเรียน อันได้แก่ ฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา ความคาดหวังทางการศึกษาของบิดามารดา ความคาดหวังในการศึกษาคู่ของ เพื่อนสนิท และผลสัมฤทธิ์การ เรียนของนักเรียน
2. เพื่อศึกษาความคาดหวังในการศึกษาคู่ของนักเรียน โดยพิจารณาจากความ คาดหวัง ในสาขาวิชาที่ศึกษาคู่และความสัมพันธ์กับฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา
3. เพื่อศึกษาความคาดหวัง ในการประกอบอาชีพของนักเรียนและความสัมพันธ์กับ ฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

1. แนวคิดทฤษฎีการจัดช่วงชั้นทางสังคม (Social stratification)

แนวคิดทฤษฎีการจัดช่วงชั้นทางสังคม เป็นแนวความคิดที่สำคัญประการหนึ่งในทาง สังคมวิทยา ซึ่งในสังคมมนุษย์จะมีการจัดช่วงชั้นทางสังคม อัน เป็นปรากฏการณ์ที่มีลักษณะสากล กล่าวคือ มนุษย์ในทุกสังคมต่างมีการวัด (rate) และกำหนดชั้นหรือลำดับ (rank) ในทางสังคม ว่า ใคร เป็นพรรคพวกเดียวกับคน ใครดีหรือด้อยกว่าคน เพราะฉะนั้นการแบ่งชั้นทางสังคมใน กลุ่มมนุษย์ดังกล่าว ทำให้ทุกสังคมมีระบบการจัดชั้นทางสังคม (อาานนท์ อาภาภิรมย์ 2525: 87)

สำหรับความหมายของการจัดช่วงชั้นทางสังคม (Social stratification)

ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ เป็นจำนวนมาก ดัง เช่น

Oslen กล่าวว่า การจัดช่วงชั้นทางสังคมคือ กระบวนการสืบทอดความไม่เท่าเทียมกันในการแบ่งปันอำนาจ (Power) อภิสิทธิ์ (Privilege) และเกียรติคุณ (Prestige) ในหมู่มนุษย์ (สัญญา สัจญาวิวัฒน์ 2523: 119)

Hoult (1968: 321) ให้คำนิยามว่าหมายถึง กระบวนการซึ่งทำให้ครอบครัวในแต่ละสังคมแตกต่างกันในด้านอำนาจ สิทธิพิเศษ และเกียรติยศ

Biesanz & Biesanz (1969: 173-174) ให้คำนิยามว่าการจัดช่วงชั้นทางสังคมคือ ระบบความไม่เท่าเทียมกันของสมาชิกในสังคม และเป็นลักษณะหนึ่งของการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) ที่ช่วยให้เรามองเห็นภาพของโครงสร้างสังคมได้

ประเสริฐ แยมกลิ่นหุ้ง (2524: 42) กล่าวว่า การจัดช่วงชั้นทางสังคมหมายถึง การจัดแบ่งคนออกเป็นช่วงชั้น (stata) ตามความสูงต่ำของสถานภาพ มองจากภายนอกหรือในแง่วัตถุวิสัย (objective) การจัดช่วงชั้นจะแสดงออกในความแตกต่างระหว่างสมาชิกในเรื่องที่สำคัญ ๆ เช่น รายได้ อาชีพ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และระดับการครองชีพโดยทั่วไป หากมองในแง่ความรู้สึกของสมาชิกสังคมหรือในแง่จิตวิสัย (subjective) ความคิดของสมาชิกสังคมในเรื่องของความแตกต่างและความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างชนชั้นจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับค่านิยมและอุดมการณ์ที่ยึดถือกันในสังคม

ไพฑูริย์ เครือแก้ว (2515: 104) ได้ให้ความหมายการแบ่งชั้นทางสังคมว่า หมายถึง การที่บุคคลในสังคมนั้น ๆ ได้ถูกจัดแบ่งออกเป็นอันดับต่าง ๆ ที่มีระบบ อันดับจะชี้ให้เห็นว่า คนที่อยู่ในตำแหน่งหรือฐานะนั้น ๆ มีเกียรติ หรือได้รับการยกย่องว่าอยู่ในอันดับที่สูงกว่า เท่ากัน หรือต่ำกว่าบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่อยู่ในฐานะอื่น ๆ ในสังคมเดียวกัน ชนชั้นของบุคคลแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของบุคคลหรือกลุ่มของบุคคลตามอันดับในสังคมที่จัดไว้ ชนชั้นของบุคคลในสังคมทำให้มีคนที่สูง คนชั้นต่ำ ซึ่งมีรากฐานและเนื้อหามาจากความไม่เท่าเทียมกันในสิทธิ ความสะดวกสบาย หน้าที่ ความรับผิดชอบ แบบแผนของชีวิตในสังคมน่าอ่าน และอิทธิพลที่สมาชิกทั้งหลายของสังคมได้รับ

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การที่บุคคลในสังคมเป็นสมาชิกชนชั้นที่แตกต่างกัน ทำให้เขามีความแตกต่างในแบบแผนการดำรงชีวิต ซึ่งรวมทั้งอำนาจ ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ บุคลิกลักษณะ รสนิยม และทัศนคติทั่วไปของชีวิต

ในการจัดช่วงชั้นทางสังคมแบบวัตถุวิสัย (objective approach) จะมีการใช้เกณฑ์ต่าง ๆ สำหรับการแบ่งชั้น ซึ่ง Horton & Hunt (1972: 252-255) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ที่ใช้ดังนี้คือ

1. ความมั่งคั่งและรายได้เป็นเกณฑ์แบ่งชนชั้นที่เด่นชัดมาก การที่บิดามารดาเป็นเจ้าของทรัพย์สินต่าง ๆ และรายได้สูง จะถูกจัดให้อยู่ในสถานภาพชั้นทางสังคมระดับสูง ซึ่งบิดามารดาจะใช้สิ่งเหล่านี้มาส่งเสริมและสนับสนุนบุตรให้มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตได้มากกว่าบิดามารดาที่มีรายได้น้อยอันจัดอยู่ในสถานภาพชั้นทางสังคมระดับต่ำ เพราะการมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนและแสวงหาอาชีพที่ดีของบุคคลนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับทรัพย์สินของบิดามารดาบุคคลนั้น ซึ่งเมื่อบิดามารดาที่มีทรัพย์สินต่างกันย่อม เป็นไปได้ว่าโอกาสของบุคคลหรือของบุตรก็ย่อมแตกต่างกันด้วย

2. อาชีพ เป็น เกณฑ์ของการจัดแบ่งบุคคลที่เห็นได้ชัด บุคคลที่มีอาชีพที่สังคมยกย่องก็ย่อมจะดำรงตำแหน่งสูงไปด้วย ซึ่งเป็นการแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างกลุ่มอาชีพ (Interoccupational stratification) ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการจัดช่วงชั้นทางสังคมกันอย่างกว้างขวาง และพบว่าอาชีพเป็นตัวทำนายได้ดีที่สุด เพราะการศึกษา แบบแผนการดำรงชีวิต มาตรฐานความเป็นอยู่ ค่านิยม และความเชื่อต่าง ๆ ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับอาชีพ

3. การศึกษา ผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงย่อมมีฐานะทางสังคมแตกต่างไปจากผู้ที่ได้รับการศึกษาน้อยกว่า เพราะผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงย่อมมีโอกาสที่จะดำรงตำแหน่งสูงในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ส่วนชนชั้นต่ำมีโอกาสน้อยที่จะได้รับการศึกษา เมื่อมีการศึกษาน้อยทำให้เขาประกอบอาชีพที่อยู่ในระดับต่ำ มีรายได้น้อย เป็นคนจน และมีสถานภาพเป็นชนชั้นต่ำของสังคม

ส่วนการแบ่งชั้นทางสังคมนั้น ที่นิยมแบ่งกันมากที่สุดคือกลุ่มคนชั้นสูง (upper class) ชั้นกลาง (middle class) และชั้นต่ำหรือชั้นแรงงาน (lower or working class) คนแต่ละชั้นมีสถานภาพและบทบาทไม่เหมือนกัน ซึ่งแสดงออกด้วยความแตกต่างในเรื่องต่าง ๆ (เพ็ญศรี อรุณรุ่งเรือง 2522: 4) โดยที่นักสังคมวิทยาเชื่อว่าความแตกต่างระหว่างชนชั้นจะมีผลสะท้อนถึงพฤติกรรมของบุคคล สมาชิกชั้นสูงจะมีเกียรติ รายได้ อำนาจ และโอกาสก้าวหน้าในชีวิตสูงกว่าสมาชิกชนชั้นที่ต่ำกว่า ผลการวิจัยในหลายประเทศยืนยันว่าสมาชิกชนชั้นสังคมต่างกัน มักจะมีพฤติกรรม รสนิยม และความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ แตกต่างกัน (ราชบัณฑิตยสถาน 2524: 63)

การจัดช่วงชั้นทางสังคมจึง เป็น เครื่องมืออย่างหนึ่งที่สามารถจะคาดคะเน พฤติกรรมหรือความประพฤติ ของบุคคลในสังคมได้ เพราะว่าในช่วงชั้น (stratum) เดียวกัน บุคคลจะได้รับผลประโยชน์คล้าย ๆ กัน ตลอดจนประสบการณ์ก็คล้ายคลึงกัน มีส่วนร่วมในทัศนคติ คุณค่า และแบบแผนพฤติกรรมของกันและกัน ดังนั้น การเข้าใจและทราบถึงสถานภาพของบุคคล หรือช่วงชั้นทางสังคมของบุคคล ก็จะทำให้ทราบหรือ เข้าใจถึงความปรารถนา ความทะเยอทะยานในชีวิต การมีโอกาสด การตัดสินใจ คุณค่า และความเชื่อของบุคคลนั้น (Biesanz & Biesanz 1969: 174)

จากแนวคิดทฤษฎีการจัดช่วงชั้นทางสังคม (Social stratification) จึงชี้ให้เห็นว่าทุกสังคมมีการจัดแบ่งคนออกเป็นชนชั้น(class) และแต่ละชนชั้นจะมีโอกาสในชีวิตและแบบอย่างในการดำเนินชีวิตไม่เหมือนกันนั้น เราสามารถคาดได้ว่า เยาวชนจากครอบครัวที่มีฐานะทางชนชั้นต่างกันจะมีความแตกต่างกันในเรื่องความคาดหวังในการศึกษาต่อหลังจากจบมัธยมศึกษาตอนปลาย อนึ่ง การบอกระยะทางชนชั้นของบุคคลสามารถพิจารณาได้จากฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม อันได้แก่ อาชีพ รายได้ และการศึกษา ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงน่าจะเชื่อได้ว่าฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา น่าจะมีผลต่อความคาดหวังในการศึกษาต่อของนักเรียน ผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยดังนี้

"ฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดาน่าจะมีผลต่อความคาดหวังในการศึกษาต่อของนักเรียน"

2. แนวคิดทฤษฎีการขัดเกลากายทางสังคม (Socialization)

การขัดเกลากายทางสังคม (Socialization) เป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องประสบตลอดชีวิต อันเป็นกระบวนการเรียนรู้กฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคมหนึ่ง ๆ ที่กำหนดไว้ เพื่อให้มนุษย์นั้นได้มีแบบแผนของความประพฤติที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่ม และสามารถดำรงอยู่ร่วมกับกลุ่มได้อย่างเป็นระเบียบ การขัดเกลากายทางสังคมจึง เป็นสิ่งสำคัญที่จะขาดเสียมิได้ตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งจะเป็นหลักในการปฏิบัติที่คนเราจะต้องเรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของกลุ่มหนึ่ง ๆ ที่กำหนดไว้ เพื่อให้มีความสัมพันธ์กันได้ ฉะนั้นการขัดเกลากายทางสังคมจึง เป็นวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้บุคคลสามารถปรับตัว เข้าวิถีชีวิตของกลุ่มที่ตน เป็นสมาชิก อัน เป็นการ

รับ เอาคุณค่าของกลุ่มที่เราช่วยด้วยในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม (สุพัศรา สุภาพ 2529: 47) ดังนั้น ผู้ใดที่จะเข้ามาช่วยกลุ่มสังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกผู้หนึ่ง ก็จำเป็นต้องเรียนรู้และยอมรับ ระเบียบของกลุ่มและสังคม

สำหรับความหมายของการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ได้มีนักวิชาการ ให้คำนิยามไว้เป็นจำนวนมากดัง เช่น

Schrag and Martin (1957: 9) ให้คำจำกัดความว่าการขัดเกลาทางสังคม คือ กระบวนการที่ปัจเจกบุคคลได้รับความรู้ แบบแผน ค่านิยม และธรรมเนียมต่าง ๆ ที่ทำให้เขามีชีวิตอยู่ เป็นสมาชิกสังคมได้อย่างราบรื่น

Lundberg (1963: 125) กล่าวไว้ว่า การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการของการปฏิสังสรรค์ (interaction) ซึ่งบุคคลได้เรียนรู้นิสัย ทักษะ ความเชื่อ และมาตรฐานของการตัดสินใจซึ่งมีความจำเป็นต่อการมีชีวิตอยู่ร่วมกัน

Roucek and Warren (1965: 24) ให้คำจำกัดความว่าการขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการที่มนุษย์ต้อง เรียนรู้ ยอมรับค่านิยม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ จากการติดต่อด้านพันธุกับผู้อื่น เพื่อจะได้มีสถานภาพและการปฏิบัติความบทบาทต่าง ๆ ที่สังคมต้องการ

Thomlinson (1965: 9) กล่าวไว้ว่าการขัดเกลาทางสังคมจะทำให้บุคคลสามารถดำรงอยู่ในสังคมโดยผ่านทาง การเรียนรู้ และปฏิบัติตามค่านิยมและบรรทัดฐานภายในสังคม การขัดเกลาทางสังคมที่คตินั้นจะทำให้บุคคลได้รับรู้ถึงบรรทัดฐานภายในสังคมและทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสังคมอย่างหนึ่ง

พัทธยา สายชู* (มปป. : 1) ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคมว่าเป็นกระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มสังคม โดยตรงหรือโดยอ้อม ให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้ และรับเอาระเบียบวิธี กฎเกณฑ์ ความประพฤติ และความสัมพันธ์ของสมาชิกสังคมนั้น

*พัทธยา สายชู ใช้คำภาษาไทยว่า "การอบรมให้รู้ระเบียบของสังคม" อนึ่ง คำว่า "Socialization" มีการใช้คำภาษาไทยต่างกันไป เช่น สังคมกรรม สังคมประพฤติ ฯลฯ

สุพัตรา สุภาพ (2529: 48) ให้คำจำกัดความว่าการขัด กลาทางสังคม เป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ได้เรียนรู้ คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของกลุ่มหนึ่ง ๆ กำหนด หรือวางไว้เพื่อ เป็นแบบแผนของการปฏิบัติต่อกันและให้บุคคลได้พัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง

กล่าวสรุปได้ว่าการขัด กลาทางสังคม เป็นกระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มหนึ่ง ๆ ได้สั่งสอนโดยตรงหรือโดยอ้อม ให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกได้เรียนรู้และรับเอาระเบียบกฎเกณฑ์ ความประพฤติ และค่านิยมต่าง ๆ ที่กลุ่มสังคมนั้น ๆ กำหนดไว้ เพื่อความเป็นระเบียบในความประพฤติและความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มีต่อกัน อันเป็นความจำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

Broom & Selznick อธิบายว่า โดยทั่วไปแล้วกระบวนการขัด กลาทางสังคม มีจุดมุ่งหมายหลัก 4 ประการดังนี้ (ปหาณี วิจิตรวัฒนา 2523: 28-29)

1. การปลูกฝังระเบียบวินัย (discipline) การมีระเบียบวินัยถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินกิจกรรมในสังคมและการอยู่ร่วมกันของกลุ่ม การปลูกฝังระเบียบวินัยจะทำให้บุคคลยอมทำตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด ถึงแม้ว่าจะมีความยากลำบากหรือต้องฝ่าฝืนทำระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับนับตั้งแต่วัยต้นของการดำเนินชีวิต

2. การปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิตที่กลุ่มยอมรับ (aspiration) โดยปกติระเบียบวินัย เป็นสิ่งที่บุคคลไม่อยากปฏิบัติ แต่ความมุ่งหวังจะช่วยให้บุคคลมีความมุ่งมั่นและยอมรับระเบียบวินัยที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ เพื่อลุล่วงสู่ความต้องการในอนาคต ความลุล่วงที่ต้องการนั้นคือ ความมุ่งหวังที่บุคคลได้รับจากสังคมหรือกลุ่มที่ตน เป็นสมาชิกอยู่ได้ถ่ายทอดคุณค่าทางสังคม (Social Values) มาถึงตัวบุคคล .

3. การกำหนดบทบาทในสังคม (Social role) รวมทั้งทัศนคติต่าง ๆ ที่เข้ากับบทบาทนั้น ๆ บุคคลจะได้รับการอบรมให้รู้ในลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป

4. การให้เกิดความชำนาญหรือทักษะ (Skills) ที่จะมีส่วนร่วมกิจกรรมในสังคมกับคนอื่น ๆ จุดมุ่งหมายข้อนี้เป็นผลสุดท้ายก็คือ เนื่องมาจากจุดมุ่งหมายแต่ละข้อตามลำดับ

ในการศึกษารายครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับตัวแทนการขัด กลาทางสังคม 2 จำพวก อันได้แก่

ก. ครอบครัว (The family) ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้การเรียนรู้วัฒนธรรมและค่านิยมแก่สมาชิกของสังคม รวมทั้งขัด กลาพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพให้เป็นไปตามบทบาทและความคาดหวังของบุคคล โดยผ่านกระบวนการขัด กลาทางสังคม ครอบครัวจะใช้วิธีการอบรมแก่เด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม การอบรมทางตรง ได้แก่ การอบรมสั่งสอนด้วยวาจาหรือการกระทำให้เด็กได้รู้ว่าการกระทำสิ่งใดถูกต้อง เหมาะสม ครอบครัวซึ่งบิดามารดา เป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดที่สำคัญนี้ แม้ว่า เด็กจะติดต่อกับกลุ่มอื่นก็ตาม ครอบครัวก็ยังสามารถมีอิทธิพล เหมือนเด็กอย่างมาก ด้วยการทำหน้าที่ตีความใจความของข้อคำสอนของกลุ่มอื่น ๆ หรือคอยส่งเสริมหรือควบคุม (ปหาณี ฐิติวัฒนา 2523: 40) ซึ่งการขัด กลาทางสังคมของครอบครัว จะทำให้เด็กได้รับการปลูกฝังความมุ่งหวังในวิถีที่ครอบครัวยอมรับ ดังนั้นบิดามารดาจึงมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังหรืออบรมขัด กลาให้บุตรมีความมุ่งหวังทางการศึกษา ซึ่งผลของการกระทำดังกล่าวทำให้บุตรมีความกระตือรือร้นและมีความมุ่งหวังที่จะบรรลุการศึกษาในระดับที่สูง เพื่อให้ได้มาซึ่งอาชีพที่มีสถานภาพสูง (จุมพล หนิมพานิช 2525: 322) ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยดังนี้

"ความคาดหวังทางการศึกษาของบิดามารดา น่าจะมีผลต่อความคาดหวังในการศึกษาต่อของนักเรียน"

ข. กลุ่มเพื่อน (Peer group) กลุ่มเพื่อน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันซึ่งมักชอบยึดเพื่อน เป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เพื่อนยอมรับและเป็น การแสดงความ เป็นพวกเดียวกัน (สุพัตรา สุภาพ 2529: 60) กลุ่มเพื่อนจะช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่อาจไปได้รับจากครอบครัวหรือผู้ใหญ่ เช่น ความเสมอภาค ความเป็นตัวของ ตัวเอง บุคคลอาจเลือกคบเพื่อนที่ถูกใจและนำเอาพฤติกรรมต่าง ๆ ของเพื่อนมาใช้เป็นแนวปฏิบัติของตนเอง (พรงค์ เล็งประชา 2528: 57) การที่บุคคลกลัวว่าเพื่อนจะโกรธ หรืออายว่าจะทำอะไรไม่เหมือนเพื่อน หรือภูมิใจที่ได้กระทำอันแสดงความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของกลุ่มเพื่อน สิ่งเหล่านี้ถึงไม่มีการสั่งสอนอบรมอะไรกันในระหว่างเพื่อน ไม่รู้สึกว่ามีใครกำลังขัด เขียดกฎเกณฑ์บรรทัดฐานอะไรให้ แต่สุดท้ายแล้วก็ เป็นกระบวนการส่วนหนึ่งของการขัด กลาทางสังคม

ให้แก่บุคคล โดยที่บุคคลพอใจยอมรับได้สนิทสนมไม่รู้ตัว (พัทยา สายชู 2529: 99) กลุ่มเพื่อน จึงมีอิทธิพลต่อบุคคลเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยดังนี้

“ความคาดหวังในการศึกษาต่อของ เพื่อนสนิทน่าจะมีผลต่อความคาดหวังในการ ศึกษาต่อของนักเรียน”

3. แนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจ (Motivation)

แรงจูงใจเป็นแนวคิดที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ช่วยทำให้เราเข้าใจพฤติกรรมของ มนุษย์ว่ามีสาเหตุและมีจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ (สถิต วงศ์สวรรค์ 2529: 411) โดย ที่แรงจูงใจจะเป็นปัจจัยที่กระตุ้นการกระทำพฤติกรรมและให้แนวทางในการกระทำพฤติกรรม (โสภา ชูพิกุลชัย 2528: 131) สำหรับความหมายของแรงจูงใจนั้นได้มีนักวิชาการให้ความหมาย ไว้เป็นจำนวนมาก เช่น

Guilford and Gray ได้ให้ความหมายว่า แรงจูงใจคือสิ่งใดก็ตามที่เร่งเร้า นำช่องทางและเสริมสร้างความปรารถนาในการประกอบกิจกรรมในตัวบุคคล (ปรง บุญผดุง 2525: 35)

Berelson and Steiner กล่าวว่า แรงจูงใจเป็นภาวะภายในที่คอย เสริมกำลังหรือกระตุ้นหรือทำให้เคลื่อนไหว เพื่อที่จะนำทางพฤติกรรมหรือเพื่อชี้บ่งแนวทาง พฤติกรรมไปสู่เป้าหมายต่าง ๆ (สถิต วงศ์สวรรค์ 2529: 414)

ลทธิโชค วรานุสันติกุล (2524: 114) กล่าวว่าแรงจูงใจคือ สภาวะภายใน ตัวอินทรีย์ที่จะกระตุ้นให้อินทรีย์แสดงพฤติกรรมไปในทิศทางที่กำหนดเอาไว้แล้ว เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่อินทรีย์ต้องการ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2527: 139) กล่าวว่าแรงจูงใจหมายถึง สิ่งจูงใจที่ทำให้ เกิดการใช้พลังที่มีอยู่ในตัวบุคคล กระทำกิจกรรม เพื่อให้ประสบความสำเร็จตาม เป้าหมาย หรือแรงจูงใจเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่คนต้องการ

โสภา ชูทิกุลชัย (2528: 132) ให้ความหมายว่าแรงจูงใจหมายถึง เหตุจูงใจที่ทำให้ความต้องการของมนุษย์ได้รับความพอใจและให้พฤติกรรมของมนุษย์บรรลุเป้าหมาย โดยปราศจากภยันตรายหรือสภาพการณ์ที่ไม่พึงพอใจ

จากความหมายดังกล่าวจะ เห็นได้ว่าแรงจูงใจ เป็นแรงผลักดันที่เป็นพื้นฐานของพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งบุคคลแต่ละคนจะได้รับการกระตุ้นให้กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาเพื่อตอบสนองความต้องการของเขา

ในการศึกษาเรื่องแรงจูงใจ ได้มีการอธิบายว่าระดับความมุ่งหวัง (level of Aspiration) เป็นจุดหมายที่บุคคลตั้งขึ้นก่อนที่จะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าตนเองจะทำงานนั้นได้มากน้อยแค่ไหน เป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลมีแรงจูงใจที่จะกระทำพฤติกรรม โดยที่แต่ละบุคคลจะตั้งระดับความมุ่งหวังที่คงไว้ไม่เหมือนกันและระดับความมุ่งหวังที่คงไว้นั้นอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ ซึ่งปัจจัยหนึ่งขึ้นอยู่กับความสำเร็จและความล้มเหลวของบุคคลนั้น โดยที่ปกติแล้วคนเราจะตั้งระดับความมุ่งหวังของคนไว้สูงกว่าความสามารถที่แท้จริงของคนเพียงเล็กน้อย เพื่อให้เกิดความท้าทายหรือเกิดแรงจูงใจที่จะทำให้ได้ความมุ่งหวังของคน (ซูซี อ่อนโลกสูง 2518: 60) และการศึกษาแรงจูงใจของ White พบว่าความรู้สึกในความสามารถจะเกี่ยวข้องกับความคาดหวังเป็นอย่างมาก เมื่อไรก็ตามที่เด็กมีความรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถสูงหรือดำนั้นขึ้นอยู่กับความสำเร็จหรือความล้มเหลวต่าง ๆ ของเขาในอดีต ถ้าในอดีตเขาได้รับความสำเร็จต่าง ๆ มากกว่าความล้มเหลว เขาจะรู้สึกว่าเขามีความสามารถซึ่งอยู่ในระดับสูง เขาจะมองสถานการณ์ใหม่ ๆ เป็นสิ่งท้าทายที่น่าสนใจ ซึ่งเขาคิดว่าเขาจะเอาชนะสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นได้ แต่อย่างไรก็ตามถ้าในอดีตเขาได้รับความล้มเหลว เป็นส่วนมาก ความคาดหวังที่จะได้รับการตอบสนองความพอใจจากสิ่งต่าง ๆ จะอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้น ความคาดหวังจะมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจ โดยที่คนที่มีความรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถต่ำ เขาก็จะไม่มีแรงกระตุ้นในตัวของเขาเอง เกี่ยวกับการกระทำต่าง ๆ (ไวรัช เจียมบรรจง 2522: 154-155)

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึง เห็นว่าผลสัมฤทธิ์การเรียนของนักเรียนจะมีผลต่อความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียน และจะ เป็นแรงจูงใจให้นักเรียนศึกษาต่อหรือไม่ศึกษาต่อหลังจากสำเร็จมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์การเรียนสูงจะได้รับการกระตุ้นให้มีความคาดหวังที่จะศึกษาค่อนข้างมากกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์การเรียนต่ำ เนื่องจาก

นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์การ เรียนสูงจะ เกิดความ เชื่อมั่นในตนเอง โดย เชื่อว่าตนสามารถที่จะ ศึกษาต่อในชั้นสูงขึ้นไปได้ หรือมีความคิดที่ว่าถ้าตนมีโอกาสดูแลศึกษาต่อในชั้นที่สูงแล้ว จะสามารถ ศึกษาต่อได้จนสำเร็จหลักสูตร ซึ่งภาพที่บุคคลมีความคิดหรือความ เชื่อ เช่นนี้ ย่อมจะช่วย สนับสนุนหรือกระตุ้นให้เกิดความคาดหวังที่จะศึกษาต่อชั้นที่สูงขึ้นไป ส่วนบุคคลที่มีผลสัมฤทธิ์ การ เรียนต่ำจะมีความคาดหวังที่จะศึกษาต่อชั้นที่สูงขึ้นไปน้อย ด้วยเหตุผลที่ว่ามักจะไม่มีความ เชื่อมั่นในตนเอง เช่นคิดไปว่าถ้าศึกษาในชั้นที่สูงขึ้นไปแล้วจะประสบความสำเร็จ เหลวหรือพลาด หวังได้ ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยดังนี้

“ผลสัมฤทธิ์การ เรียนน่าจะมีผลต่อความคาดหวังในการศึกษาต่อของนักเรียน”

สมมติฐานการวิจัย

ในการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความคาดหวังในการศึกษาต่อของนักเรียน ผู้วิจัยได้ตั้ง สมมติฐานการวิจัยดังนี้

1. ฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดาน่าจะมีผลต่อความคาดหวังในการ ศึกษาต่อของนักเรียน
2. ความคาดหวังทางการศึกษาของบิดามารดาน่าจะมีผลต่อความคาดหวังในการ ศึกษาต่อของนักเรียน
3. ความคาดหวังในการศึกษาต่อของ เพื่อนสนิทน่าจะมีผลต่อความคาดหวังในการ ศึกษาต่อของนักเรียน
4. ผลสัมฤทธิ์การ เรียนน่าจะมีผลต่อความคาดหวังในการศึกษาต่อของนักเรียน

เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ พบว่ามีผู้สนใจศึกษา และทำการวิจัยกันอย่างกว้างขวาง ทั้งภายในและภายนอกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานด้าน การศึกษา เพราะฉะนั้นงานวิจัยประเภทนี้จึงมีอยู่มากพอสมควร โดยที่ลักษณะของการศึกษา หรืองานวิจัยส่วนใหญ่จะเป็น เรื่องการศึกษาต่อหรือไม่ศึกษาต่อของนักเรียนระดับประถมศึกษา หรือไม่ก็ศึกษา เพียงบางส่วน ของ เรื่องความคาดหวังทางการศึกษาและการประกอบอาชีพของ

นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือตอนปลาย และใช้วิธีการศึกษาแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละหัวข้อ ตลอดจนทัศนคติของการศึกษาก็แตกต่างกันไปด้วย เช่นกัน โดยที่ส่วนใหญ่ผลงานจะปรากฏในเชิงวิชาการสาขาการศึกษา เป็นสำคัญ การที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาในประเด็นความคาดหวังในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพของนักเรียนชายมัธยมศึกษาปีที่ 6 จึงมีใช้เรื่องแปลกใหม่ แต่ที่เลือกศึกษาเรื่องดังกล่าว เนื่องจากผู้วิจัยต้องการศึกษาวิเคราะห์ในเชิงวิชาการสาขาสังคมวิทยา ซึ่งเป็นอีกทัศนคติหนึ่งในการมองปรากฏการณ์สังคมไทยและประกอบกับงานวิจัยที่ผ่านมาในหัวข้อที่ใกล้เคียงกันยังศึกษาไม่ครอบคลุมปรากฏการณ์ที่เป็นจริงทางสังคม ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรที่จะได้ศึกษาต่อไปโดยเพิ่มรายละเอียดในเรื่องที่ยังไม่ได้มีผู้วิจัยไว้ อันจะเป็นแนวทางช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์สังคมไทยมากขึ้นในระดับหนึ่ง

ในที่นี้จะขอกล่าวอ้าง เอกสารและงานวิจัยที่เห็นว่ามีค่าสำคัญและเกี่ยวข้องกับ การวิจัยครั้งนี้ไปตามลำดับของปีที่ได้ศึกษาริวิจัยไว้ดังนี้

Reberg and Westby (1967: 362-374) ได้ศึกษามัจจัยที่มีผลต่อความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนชั้นมัธยมปลายปีที่ 2 จำนวน 6,000 คน จากโรงเรียนมัธยมของรัฐและโรงเรียนมัธยมประจำตำบลในรัฐเพนซิลเวเนียพบว่า

1. ยิ่งมีคามิการศึกษาสูง บุตรก็จะมี ความคาดหวังทางการศึกษาสูง
2. บิดาที่มีระดับอาชีพสูง บุตรก็จะมี ความคาดหวังทางการศึกษาสูง
3. ยิ่งมีความถึในการกระตุ้นการศึกษาของครอบครัวมาก บุตรก็จะมี ความคาดหวังทางการศึกษาสูง
4. ยิ่งขนาดครอบครัว เล็กกลง ความคาดหวังทางการศึกษาของบุตรก็จะ เพิ่มขึ้น
5. บิดาที่มีระดับการศึกษาสูงก็จะมีระดับอาชีพที่สูง
6. บิดาที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีความถึในการกระตุ้นทางการศึกษาในอัตราที่สูง
7. บิดาที่มีระดับอาชีพที่สูงจะมีความถึในการกระตุ้นทางการศึกษาในอัตราที่สูง
8. บิดาที่มีระดับการศึกษาสูง จะมีขนาดครอบครัว เล็ก
9. บิดาที่มีระดับอาชีพสูง มักจะมีขนาดครอบครัว เล็ก
10. ยิ่งขนาดของครอบครัว เล็กกลง ความคาดหวังทางการศึกษาของ เด็กจะสูงขึ้น

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้ง 4 ตัว คือ การศึกษาของบิดา อาชีพของบิดา การกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัว และขนาดของครอบครัวที่มีต่อความคาดหวังทางการศึกษาของเด็กนักเรียน พบว่าการกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัว เป็นตัวทำนายที่ดีที่สุดในการอธิบายความแปรปรวนของความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียน

Baldrige (1980: 275-278) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่อธิบายโอกาสการเข้าศึกษาต่อของนักเรียน ดังนี้คือ

1. การที่ครอบครัวมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ก็ส่งผลให้นักเรียนมีโอกาสในการศึกษาต่อได้มากขึ้น กล่าวคือ ครอบครัวที่มีฐานะดี บิดาประกอบอาชีพที่มีเกียรติ และอยู่ในกลุ่มชนชั้นสูง จะทำให้นักเรียนได้รับการกระตุ้นในการศึกษาต่อ ตลอดจนมีฐานะที่สามารถจะศึกษาต่อได้ด้วย
2. นักเรียนที่มีระดับสติปัญญาสูง จะส่งผลให้นักเรียนมีโอกาสในการศึกษาต่อได้มากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากระบบการคัดเลือกคนเข้าศึกษาต่อยังใช้ระบบการสอบแข่งขัน ดังนั้นสติปัญญาของนักเรียนจึงเข้ามาเกี่ยวข้อง
3. นักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเมืองใหญ่ ๆ จะมีโอกาสที่จะเข้าศึกษาต่อได้มากกว่านักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนเล็ก ๆ ทั้งนี้เนื่องจากประสบการณ์ทางการศึกษาจะพบได้ในเมืองใหญ่ ๆ เพราะมีสถานศึกษาตั้งอยู่มากกว่า รวมทั้งระบบการสื่อสารต่าง ๆ ที่ดีกว่า จึงทำให้โอกาสทางการศึกษาไม่เท่าเทียมกัน
4. ถ้ากลุ่มเพื่อนของนักเรียนมีแผนการศึกษาต่อในระดับสูง จะทำให้นักเรียนมีแผนการศึกษาต่อในระดับสูงด้วย ประเด็นนี้จะเกี่ยวข้องไปถึงการยอมรับความคิดของกลุ่มเพื่อน เอามาเป็นแนวคิดของตนเอง
5. นักเรียนที่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาสูง จะทำให้นักเรียนมีความตั้งใจในการศึกษาต่อในระดับที่สูง ทั้งนี้เนื่องจากผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีผลต่อการประสบความสำเร็จในอาชีพและสังคม ดังนั้น ผู้ปกครองก็จะพยายามกระตุ้นให้นักเรียนได้เข้าศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป

วารุณี อัสธีรวัฒน์ (2512: 123-134) ศึกษาเรื่อง "ตัวประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในภาคเหนือของประเทศไทย" โดยที่การวิจัยนี้ศึกษาถึงตัวประกอบด้านคุณประโยชน์ของอาชีพ คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม ความสามารถในการศึกษาเล่าเรียน โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน ความมุ่งหวังของครอบครัว และการถือคนตามอย่างในทางอาชีพว่ามีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนเพียงไร ซึ่งผลการวิจัยมีสาระสำคัญดังนี้

1. อาชีพที่นักเรียนเลือกกันมาก เรียงลำดับได้ดังนี้ อาชีพครู แพทย์ พยาบาล วิศวกร เกษษกร เกษตรกร นักสังคมสงเคราะห์ นักธุรกิจ และนักบัญชี
2. นักเรียนที่เลือกอาชีพต่างกัน จัดลำดับความสำคัญให้แก่ตัวประกอบทุกตัวแตกต่างกัน เว้นแต่ตัวประกอบทางด้านความสามารถในการเรียน โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน และคุณค่าทางสังคม
3. ความแตกต่างระหว่างเพศได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ โดยอาชีพที่นักเรียนหญิงเลือกมากกว่านักเรียนชาย ได้แก่ พยาบาล ครู นักสังคมสงเคราะห์ เลขานุการ ส่วนอาชีพที่นักเรียนชายเลือกมากกว่านักเรียนหญิง ได้แก่ วิศวกร นายอำเภอ นักการเมือง ผู้พิพากษา ทหาร และเกษตรกร เมื่อพิจารณาการจัดลำดับความสำคัญให้แก่ตัวประกอบทั้ง 7 พบว่านักเรียนชายและหญิงจัดอันดับไม่แตกต่างกัน เว้นแต่ตัวประกอบด้านความมุ่งหวังของครอบครัว
4. นักเรียนที่มีความสามารถในการศึกษาเล่าเรียนหรือสติปัญญาในระดับต่างกันจะเลือกอาชีพที่แตกต่างกัน
5. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวหรือรายได้ของบิดามารดาจะมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน

ทัศนีย์ บุศราทิจ (2514: 87-88) ศึกษาเรื่อง "ค่านิยมทางการศึกษาของนักเรียนชั้น ม.ศ. 5 ในภาคเหนือ" ผลการวิจัยมีสาระสำคัญดังนี้

1. วิชาที่นักเรียนเลือกศึกษามากที่สุด ได้แก่ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ พาณิชยศาสตร์ และการบัญชี เกษตรศาสตร์ และการศึกษา โดยเรียงตามลำดับ

2. นักเรียนแผนกศิลปะเลือกศึกษามากที่สุดในวิชา รัฐศาสตร์ รองลงมาคือวิชา ศิลปศาสตร์และการศึกษา ส่วนนักเรียนแผนกวิชาวิทยาศาสตร์เลือกศึกษาวิชาเกษตรศาสตร์ มากที่สุด รองลงมาคือวิชาวิทยาศาสตร์ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี

3. นักเรียนชายเลือกศึกษามากที่สุดในวิชา รัฐศาสตร์ รองลงมาคือวิชานิติศาสตร์ และเกษตรศาสตร์ ส่วนนักเรียนหญิงเลือกศึกษาวิชาการศึกษามากที่สุด รองลงมาคือพยาบาล พาณิชยศาสตร์และการบัญชี

จุฬพล ทนินพานิช (2517: 165-172) ศึกษาเรื่อง "แผนการศึกษาต่อและการ ประกอบอาชีพของนักเรียน บ.ศ. 5" จากนักเรียนในกรุงเทพฯจำนวน 240 คน ซึ่งผล การวิจัยที่สำคัญมีดังนี้

1. มีความสัมพันธ์ระหว่างผลการเรียนกับแผนการศึกษาต่อของนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกันมีแผนการศึกษาต่อต่างกันในทุกเรื่อง เช่น การเลือกวิชาเรียน แผนกวิทย์พบว่านักเรียนที่มีผลการเรียนดีส่วนใหญ่จะเลือกเรียนแพทยมีจำนวนมากกว่านักเรียน ที่มีผลการเรียนปานกลางและต่ำ ส่วนแผนกศิลป์นักเรียนที่มีผลการเรียนดีจะเลือกเรียนวิชา นิติศาสตร์และนักเรียนที่มีผลการเรียนปานกลางและต่ำจะเลือกเรียนวิชา รัฐศาสตร์และ อักษรศาสตร์มาก

2. มีความสัมพันธ์ระหว่างฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดากับแผนการ ศึกษาต่อของนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่บิดามีฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันจะมี แผนการศึกษาต่อแตกต่างกัน

รายได้ของบิดามารดา : แผนกศิลป์พบว่านักเรียนที่บิดามารดา มีรายได้สูงจะ เลือกเรียนวิชานิติศาสตร์มาก และนักเรียนที่บิดามารดา มีรายได้อันกลางและต่ำจะเลือกเรียน วิชา รัฐศาสตร์และอักษรศาสตร์มาก ส่วนแผนกวิทย์นั้นไม่มีความแตกต่างกันระหว่างนักเรียนที่ บิดามารดา มีรายได้ต่างกันในการเลือกวิชาแพทย์

อาชีพของบิดา : แผนกวิทย์พบว่านักเรียนที่บิดามีอาชีพ เป็นพ่อค้าและข้าราชการ ส่วนใหญ่จะเลือกเรียนแพทยมากกว่านักเรียนที่บิดามีอาชีพอื่น ส่วนแผนกศิลป์นั้นนักเรียนที่บิดามี อาชีพเป็นพ่อค้า ข้าราชการ และเป็นลูกจ้างเอกชน เลือกวิชานิติศาสตร์ไม่แตกต่างกัน

การศึกษาของบิดา : แพนกวีย์พบว่าไม่มีความแตกต่างกันระหว่างนักเรียนที่บิดามีการศึกษาต่างกันในการเลือกวิชาแพทย์ ส่วนแพนกีลิปไม่มีความแตกต่างกันระหว่างนักเรียนที่บิดามีการศึกษาต่างกันในการเลือกเรียนวิชานิติศาสตร์และรัฐศาสตร์

3. มีความสัมพันธ์ระหว่างฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดากับแผนการประกอบอาชีพ กล่าวคือ นักเรียนที่บิดามารดามีฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน จะมีแผนการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน

รายได้ของบิดามารดา : แพนกวีย์พบว่านักเรียนที่บิดามารดามีรายได้ปานกลาง และค่าจะเลือกอาชีพแพทย์มากกว่านักเรียนที่บิดามารดามีรายได้สูง ส่วนแพนกีลิปพบว่านักเรียนที่บิดามารดามีรายได้ปานกลางและค่าส่วนใหญ่จะเลือกอาชีพข้าราชการปกครอง แต่นักเรียนที่บิดามารดามีรายได้สูงจะเลือกอาชีพนักธุรกิจ

อาชีพของบิดา : แพนกวีย์พบว่านักเรียนที่บิดามีอาชีพ เป็นลูกจ้าง เอกชนและ หอการค้า ส่วนใหญ่จะเลือกอาชีพแพทย์ ขณะที่นักเรียนที่บิดามีอาชีพ เป็นข้าราชการจะเลือกอาชีพนี้ น้อยกว่า ส่วนแพนกีลิปพบว่านักเรียนที่บิดามีอาชีพทำงานอิสระและเป็นข้าราชการส่วนใหญ่จะเลือกอาชีพข้าราชการปกครองมีจำนวนมากกว่านักเรียนที่บิดามีอาชีพ เป็นลูกจ้าง เอกชนและหอการค้า

การศึกษาของบิดา : แพนกวีย์พบว่านักเรียนที่บิดามีการศึกษาค่อนข้างสูงจะเลือก อาชีพแพทย์มีจำนวนมากกว่านักเรียนที่บิดามีการศึกษาปานกลาง ส่วนแพนกีลิปพบว่าไม่มีความ แตกต่างกันในการเลือกอาชีพข้าราชการปกครอง

หรวามาศ นนทยาธร (2520: 87-90) ศึกษาเรื่อง ความคาดหวังในการศึกษาต่อ ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมัธยมแบบประสมในกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2519 ผลการศึกษาพบว่านักเรียนร้อยละ 49.47 มีความคาดหวังปานกลาง รองลงมา มีความคาดหวังสูงร้อยละ 34.80 และความคาดหวังต่ำร้อยละ 21.73 และพบว่าสถานภาพ ส่วนตัวอันได้แก่ โรงเรียน เพศ สัมฤทธิ์ผลการเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 4 ไม่มีความ สัมพันธ์กับความคาดหวังทางการศึกษาต่อของนักเรียน แต่แผนกวิชาและอายุมีความสัมพันธ์กับ ความคาดหวังทางการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ โดยที่ผู้ที่มีความคาดหวังสูงส่วนใหญ่จะมาจาก นักเรียนแผนกศิลป์ และผู้มีความคาดหวังต่ำส่วนใหญ่จะมาจากแผนกทั่วไป ซึ่งจากการศึกษา องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลพบว่ามีสาระสำคัญดังนี้

องค์ประกอบทางสถานภาพ เศรษฐกิจและสังคมได้แก่ การศึกษาของบิดา รายได้ของบิดา รายได้ของมารดา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียน ส่วนจำนวนพี่น้อง ภูมิลำเนา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และสถานภาพสมรสของบิดา มารดาไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียน

องค์ประกอบทางจิตวิทยา ได้แก่ การสนับสนุนของบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษาคือในระดับอุดมศึกษาของบุตร และความถี่ของการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการศึกษาคือมีความสัมพันธ์กับความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียน นักเรียนที่มีความคาดหวังสูงและปานกลางส่วนใหญ่มาจากนักเรียนที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานศึกษาคือระดับอุดมศึกษา และนักเรียนที่คาดหวังต่ำส่วนใหญ่มาจากนักเรียนที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองไม่ต้องการให้บุตรหลานศึกษาคือระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนที่มีความคาดหวังสูงส่วนใหญ่มาจากนักเรียนที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองให้คำแนะนำน้อยที่สุด และนักเรียนที่มีความคาดหวังต่ำส่วนใหญ่มาจากนักเรียนที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองให้คำแนะนำนาน ๆ ครั้งหรือไม่เคยเลย

ประเสริฐ แยมกลิ่นหุ้ง (2522 ข: 1-12) ได้เสนอบทความเรื่อง "ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา : ทศนะของสังคมวิทยา" ซึ่งมีสาระสำคัญคือ ในสังคมทั่วไปปรากฏข้อเท็จจริงทางสังคมประการหนึ่งว่ายังคงมีความไม่เป็นธรรมในเรื่องโอกาสของการเคลื่อนที่ทางสังคม (Social Mobility) ปรากฏอยู่ กล่าวคือ ผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงในสังคมมักจะมีภูมิลำเนาจากครอบครัวที่บิดามารดามีฐานะสูงอยู่แล้ว และที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่า คนเหล่านี้มีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับสูง ส่วนเยาวชนจากชนชั้นแรงงานนั้นมักจะไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับสูงด้วยสาเหตุต่าง ๆ จึงไม่มีโอกาสเลื่อนฐานะของตนเองในสังคม ซึ่งในปัจจุบันมีมหาวิทยาใหญ่จะอยู่ที่การศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยที่ข้อเท็จจริงว่าเยาวชนที่มีโอกาสเข้าศึกษาในระดับนี้ยังขึ้นอยู่กับฐานะทางสังคม เศรษฐกิจของบิดามารดา มากกว่าความสามารถเฉพาะตัว และการที่จะช่วยให้เยาวชนจากชนชั้นแรงงานหรือจากชุมชนชนบทมีความพร้อมสำหรับการศึกษานั้น เป็นเรื่องที่กระทำได้ยากที่สุดในทางปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูและประสบการณ์ที่เด็กได้รับจากครอบครัวและชุมชน ไม่ทำให้เด็กเกิดความสนใจและความมุ่งหวังสูง (aspirations) ในเรื่องการศึกษา โดยที่บิดามารดาไม่มีความสนใจและมุ่งหวังทางการศึกษาแค่ไหน เด็กก็จะมี ความสนใจและมุ่งหวังทางการศึกษาแค่นั้น

สุนันทา แสงทอง (2523 : 103-110) ศึกษาเรื่อง "ความมุ่งมั่นในการศึกษาและอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผู้ย้ายถิ่นและผู้ไม่ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร" ซึ่งผลการศึกษที่สำคัญมีดังนี้

ก. ความมุ่งมั่นในการศึกษาของนักเรียน โดยส่วนรวมนักเรียนมีความมุ่งมั่นในการศึกษาค่อนข้างไปทางปริญญาโทและสูงกว่า

ปัจจัยทางประชากรพบว่านักเรียนที่บิดามารดาเคยย้ายถิ่นมีความมุ่งมั่นในการศึกษาสูงกว่านักเรียนที่บิดามารดาไม่เคยย้ายถิ่น นักเรียนหญิงมีความมุ่งมั่นในการศึกษาสูงกว่านักเรียนชาย และนักเรียนที่บิดามารดามีสถานภาพสมรสมีความมุ่งมั่นในการศึกษาสูงกว่านักเรียนที่บิดามารดามีสถานภาพสมรสหย่าร้าง หรือแยกกันอยู่ นอกจากนี้พบว่าความมุ่งมั่นในการศึกษาของนักเรียนลดลงขณะที่มีขนาดของครอบครัวใหญ่ขึ้น

ปัจจัยทางสังคมพบว่านักเรียนจะมีความมุ่งมั่นในการศึกษาสูงขึ้นตามระดับผลการเรียนและนักเรียนที่บิดาได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษาจะมีความมุ่งมั่นในการศึกษาสูงสุด รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาและระดับประถมศึกษาตามลำดับ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจพบว่านักเรียนที่บิดาประกอบอาชีพวิชาชีพมีความมุ่งมั่นในการศึกษาสูงกว่านักเรียนที่บิดาประกอบอาชีพกรรมมาชีพ

ข. ความมุ่งมั่นในอาชีพของนักเรียนพบว่า นักเรียนมีความมุ่งมั่นในอาชีพเกี่ยวกับแพทย์ วิทยาศาสตร์ มากที่สุด รองลงมาคือ อาชีพเกี่ยวกับกฎหมาย และอาชีพเกี่ยวกับการเกษตรจะน้อยที่สุด

ปัจจัยทางประชากรพบว่านักเรียนที่บิดามารดาเคยย้ายถิ่นมีความมุ่งมั่นในอาชีพสูงกว่านักเรียนที่บิดามารดาไม่เคยย้ายถิ่น นักเรียนชายมีความมุ่งมั่นในอาชีพสูงกว่านักเรียนหญิง และนักเรียนที่บิดามารดามีสถานภาพสมรสมีความมุ่งมั่นในอาชีพสูงกว่านักเรียนที่บิดามารดามีสถานภาพสมรสหย่าร้าง หรือแยกกันอยู่ นอกจากนี้พบว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวขนาดกลางมีความมุ่งมั่นในอาชีพสูงกว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวขนาดอื่น ๆ

ปัจจัยทางสังคมพบว่านักเรียนมีความมุ่งมั่นหวังในอาชีพสูงขึ้นตามระดับผลการเรียน และนักเรียนมีความมุ่งมั่นหวังในอาชีพสูงขึ้นตามระดับการศึกษาของบิดา

ปัจจัยทาง เศรษฐกิจพบว่านักเรียนที่บิดาประกอบอาชีพวิชาชีพสูงมีความมุ่งมั่นหวังในอาชีพสูงกว่านักเรียนที่บิดาประกอบอาชีพกรรมมาชีพ

นฤมล บุณนิม (2529: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง "ความผูกพันในความสำเร็จในเชิง ความคาดหวังทางการศึกษา : ศึกษากรณีนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายใน เขตกรุง เทพมหานคร" ซึ่งผลการศึกษามีสาระสำคัญดังนี้

ปัจจัยเบื้องต้นของประชากร อันได้แก่ เพศ เชื้อชาติของบิดามารดา ภูมิลำเนา และแผนการเรียนของนักเรียน ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความคาดหวังทางการศึกษา ส่วนการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียนพบว่า การกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัว อาชีพของบิดา ความสามารถทางการเรียน และแผนการศึกษาต่อของเพื่อนสนิทมีผลกระทบทางตรงต่อความคาดหวังทางการศึกษา เมื่อเปรียบเทียบผลกระทบทางตรงและทางอ้อมของตัวแปรทั้ง 4 ดังกล่าวต่อความหวังทางการศึกษาพบว่า อาชีพของบิดา สามารถอธิบายความแปรผันได้สูงสุด รองลงมาคือ การกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัว แผนการศึกษาต่อของเพื่อน และความสามารถทางการศึกษา นอกจากนี้ความคาดหวังทางการศึกษายังได้รับผลกระทบทางอ้อมจากการศึกษาของบิดาและคุณภาพของโรงเรียน ผ่านมาทางอาชีพของบิดา การกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัว ความสามารถทางการศึกษา และ แผนการศึกษาต่อของนักเรียน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงความคาดหวังในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพของนักเรียน
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อความคาดหวังในการศึกษาต่อของนักเรียน
3. เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่จะ เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนา เยาวชนของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
4. เป็นการนำเอาแนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา มาใช้อธิบายเกี่ยวกับ เรื่องการศึกษา อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการด้านสังคมวิทยาการศึกษา